

PRAWA CZŁOWIEKA

SUPLEMENT DLA TRENERÓW

PRAWA CZŁOWIEKA

SUPLEMENT DLA TRENERÓW

AKRADIUSZ DOMAGAŁA
AGNIESZKA FLORCZAK
AGNIESZKA KRAWCZAK-CHMIELECKA

Komisja Europejska
Przedstawicielstwo Regionalne
Wrocław 2018

Redakcja naukowa: Agnieszka Florczak
Oprawa graficzna i skład: Beata Szczepańska
Współpraca graficzna: Paweł Paściak
Opracowanie redakcyjne oraz korekta: Jolanta Kardela

Oddano do składu w lutym 2018 roku.

Wydanie pierwsze.

Komisja Europejska, ani żadna osoba działająca w jej imieniu, nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zamieszczonych poniżej informacji.

Informacje i poglądy zawarte w niniejszej publikacji są poglądami autorów i nie muszą one odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za zawartość stron internetowych podanych w niniejszej publikacji, z wyjątkiem własnych stron internetowych. Strony innych organizacji i instytucji zostały wymienione wyłącznie dla celów poglądowych - nie wyczerpują listy stron na dany temat ani w żaden sposób tych stron nie wyróżniają.

Powielanie i cytowanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Wykorzystanie lub powielanie zdjęć i innych materiałów, co do których Komisji Europejskiej nie przysługują prawa autorskie, wymaga bezpośredniej zgody właściciela praw.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

© by Komisja Europejska, Przedstawicielstwo Regionalne, 2018.

Wersja drukowana	ISBN 978-92-79-85555-9	doi:10.2775/611683	JJ-02-18-611-PL-C
PDF	ISBN 978-92-79-85556-6	doi:10.2775/391923	JJ-02-18-611-PL-N

Wersję elektroniczną niniejszego wydania można znaleźć na stronie:
www.publications.europa.eu/pl/web/general-publications/publications

---

Spis treści

Wprowadzenie	6
1. Uwagi ogólne i ćwiczenia dla trenerów	7
2. Warsztat na temat praw człowieka	12
O czym musi pamiętać trener?	
Scenariusz warsztatów	
3. Warsztat na temat międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka	15
O czym musi pamiętać trener?	
Scenariusz warsztatów	
4. Warsztat na temat obywatelstwa Unii Europejskiej	18
O czym musi pamiętać trener?	
Scenariusz warsztatów	

Wprowadzenie

Niniejszy suplement jest uzupełnieniem materiałów przygotowanych dla nauczycieli, dotyczących problematyki praw człowieka oraz obywatelstwa Unii Europejskiej. Przeznaczony jest przede wszystkim dla trenerów i edukatorów, którzy będą prowadzić szkolenia z nauczycielami poświęcone wykorzystaniu treści zawartych w podręczniku *Prawa człowieka. Materiały edukacyjne*. Może być także użyteczny przy prowadzeniu szkoleń z innymi kategoriami osób, np. uczniami, członkami organizacji pozarządowych, pedagogami, pracownikami młodzieżowymi, liderami, wolontariuszami oraz wszystkimi innymi osobami zaangażowanymi w działalność edukacyjną.

Treści zawarte w suplemencie obejmują:

1. Uwagi ogólne i ćwiczenia dla trenerów, w których są wskazówki do pracy z nauczycielami oraz przykładowe dwa ćwiczenia do wykorzystania dla trenera przy omawianiu konkretnych scenariuszy z podręcznika (z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*).
2. Sugestie, jak przeprowadzić warsztat z nauczycielami na podstawie konkretnej części tematycznej podręcznika, w których znajdują się bardziej szczegółowe wskazówki dla trenerów powiązane z realizowanym materiałem oraz scenariusze do przeprowadzenia warsztatów.

Pragniemy podkreślić, że niniejszy suplement nie stanowi zwartego i rozbudowanego podręcznika dla trenerów. Jest jedynie uzupełnieniem do podręcznika omawiającego zagadnienia praw człowieka przeznaczonego dla nauczycieli. Jego głównym celem jest ułatwienie pracy trenerom szkolącym nauczycieli. Zachęcamy jednak wszystkich zainteresowanych podręcznikiem do korzystania z suplementu przeznaczonego dla trenerów. Jak podkreślamy we wstępie do podręcznika, nauczyciele, podejmując ogromne wyzwanie, jakim jest edukacja młodych ludzi, stają się dla nich trenerami. Mogą więc wykorzystać przy realizacji lekcji, choć fragmentarycznie, scenariusze przeznaczone dla trenerów, prezentacje multimedialne przygotowane dla nich czy proponowane przez nas ćwiczenia.

1. Uwagi ogólne i ćwiczenia dla trenerów

Uwagi dla trenerów

Prowadząc warsztaty z nauczycielami, trener musi pamiętać, że:

1. Przygotowuje inne osoby do roli trenerów. To duża odpowiedzialność. Jednocześnie trzeba wziąć pod uwagę, że nauczyciele to zawodowi metodycy.
2. Przed warsztatem powinien bardzo dokładnie zapoznać się z *Materiałem bazowym* oraz *Uwagami i sugestiami do materiałów bazowych*.
3. Winien znać materiały i narzędzia edukacyjne. Jeśli omawia konkretne filmy czy raporty, powinien je dokładnie obejrzeć lub przeczytać.
4. Powinien szczegółowo przeanalizować *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*.
5. Warsztaty dla nauczycieli powinny być realizowane podobnie. Należy omówić, choćby syntetycznie, część teoretyczną podręcznika, w której prezentujemy i omawiamy materiały bazowe. Treści te można przedstawić w formie wykładu z użyciem prezentacji multimedialnej.
6. W trakcie warsztatów należy omówić choćby część materiałów z podręcznika z podpunktu *Materiały i narzędzia edukacyjne*.
7. Należy przeprowadzić wybrane ćwiczenia zamieszczone w podręczniku w części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*.
8. Nauczyciele muszą sami przećwiczyć wybrane materiały, które będą następnie realizować z uczniami. Praktyczne przećwiczenie scenariuszy z nauczycielami pozwoli na dobre zaznajomienie ich z proponowanymi narzędziami. Istnieje także większe prawdopodobieństwo, że wykorzystają je w praktyce.
9. Po zrealizowaniu ćwiczenia, omówieniu narzędzia grupa powinna spojrzeć na nie z meta-poziomu, omówić potencjał ćwiczenia, zastanowić się nad ewentualnymi trudnościami itp. (por. dalej metodę analizy SWOT).
10. Nie jest w stanie omówić wszystkich polecanych materiałów edukacyjnych ani wszystkich propozycji aktywności z uczniami. Musi zatem wyselekcjonować do omówienia niektóre z nich. W zamieszczonych scenariuszach przedstawiamy sugestie dotyczące wykorzystania niektórych materiałów. Są to jednak tylko propozycje, trener może wybrać inne materiały.
11. Powinien być elastyczny przy realizacji scenariusza. Jeśli należy poświęcić więcej czasu na wykonanie i analizę jakiegoś narzędzia czy scenariusza, warto to zrobić, rezygnując z innych treści i odsyłając nauczycieli do podręcznika.
12. Należy poinformować nauczycieli o pozostałych dwóch podręcznikach i suplementach, dotyczących dyskryminacji oraz projektów europejskich.

Ćwiczenia dla trenerów

Przy analizie konkretnych ćwiczeń wykonanych z nauczycielami można wykorzystać metodę analizy SWOT lub zmodyfikowaną metodę kapeluszy myślowych Edwarda de Bona.

Analiza SWOT

Analiza SWOT to bardzo popularna technika służąca do porządkowania informacji. Jest dość uniwersalnym narzędziem, stosowanym przez korporacje, firmy, grupy robocze przy analizach konkretnych projektów, proponowanych rozwiązań biznesowych lub tworzeniu strategii. My zastosujemy ją do analizy ćwiczeń i narzędzi edukacyjnych, gdyż pozwala wykorzystać zgromadzone w doświadczeniu grupy informacje do przygotowania się na różne ewentualności w dalszej pracy z narzędziem/ćwiczeniem, opierając się na jego silnych stronach, szansach, jakie może dawać w pracy z uczniami, przy jednoczesnym wyeliminowaniu bądź ograniczaniu słabych stron i przygotowaniu się na ryzyko czy zagrożenia.

Analiza SWOT w naszym przypadku polega na podzieleniu zebranych informacji na cztery grupy:

- **S (Strengths)** – mocne strony: wszystko, co stanowi atut, zaletę, potencjał ćwiczenia/narzędzia.
- **W (Weaknesses)** – słabe strony: wszystko, co stanowi o słabości, jest/może być barierą, stanowić trudność w wykorzystaniu narzędzia/realizacji ćwiczenia.
- **O (Opportunities)** – szanse: wszystko, co stwarza szansę korzystnej zmiany dzięki wykorzystaniu narzędzia/ćwiczenia, inne możliwości wykorzystania narzędzia/ćwiczenia, pomysły na kreatywne wykorzystanie narzędzi, inne wykorzystanie ćwiczenia.
- **T (Threats)** – zagrożenia: wszystko, co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej, co może pójść źle, na co należy się przygotować w pracy z danym narzędziem/podczas realizacji ćwiczenia z młodzieżą.

Po przeprowadzeniu ćwiczenia czy omówieniu narzędzia dzielimy grupę na cztery zespoły. Każdy z nich będzie analizował narzędzie/ćwiczenie pod innym kątem. Po pracy w zespołach następuje prezentacja i każda część stanowi element pełnego schematu.

<p>SZANSE:</p> <p>1. ....</p> <p>2. ....</p> <p>3. ....</p> <p>4. ....</p> <p>5. ....</p>	<p>ZAGROŻENIA:</p> <p>1. ....</p> <p>2. ....</p> <p>3. ....</p> <p>4. ....</p> <p>5. ....</p>
<p>MOCNE STRONY:</p> <p>1. ....</p> <p>2. ....</p> <p>3. ....</p> <p>4. ....</p> <p>5. ....</p>	<p>SŁABE STRONY:</p> <p>1. ....</p> <p>2. ....</p> <p>3. ....</p> <p>4. ....</p> <p>5. ....</p>

Następnie przyglądamy się schematowi i dyskutujemy:

- Na co mamy wpływ, a na co nie?
- Jak możemy zmniejszyć lub wyeliminować trudności, jak się do nich przygotować?
- Jak możemy wykorzystać potencjał ćwiczenia/narzędzia?

Trener zapisuje to, co mówi grupa, by później udostępnić jej pełny materiał analityczny.

Analiza SWOT daje wartościowy materiał, który pozwala się dobrze przygotować do zastosowania narzędzia lub przeprowadzenia ćwiczenia.

Kapelusze myślowe de Bona

Metoda sześciu kapeluszy została stworzona przez Edwarda de Bona órcę pojęcia „myślenie lateralne”. Pozwala na twórcze podejście do rozwiązywania problemów, wskazuje sześć różnych stron (perspektyw), z jakich można dany problem postrzegać. W naszym przypadku „problemem” jest narzędzie lub ćwiczenie, które wcześniej przeprowadzimy z nauczycielami.

Metoda jest dość prosta, praktyczna i efektywna. Idea zastosowania kolorowych kapeluszy polega na sztucznym przyjmowaniu określonego stanowiska w danej sprawie, dzięki czemu żadna osoba nie jest zbyt emocjonalnie związana z broniem swoich racji, a jednocześnie może wyrażać swoje uczucia (w danym kapeluszu) i nie musi się przejmować tym,

Edward Charles Francis Publius de Bono – maltański psycholog i lekarz. Jest światowym autorytetem w bezpośrednim nauczaniu tzw. myślenia twórczego oraz twórcą określenia „lateral thinking” (myślenie „w bok”, w poprzek wypracowanym wzorcem). Najbardziej znane pozycje w jego bogatym dorobku naukowym to: *Myślenie lateralne: idee na przekór schematom*, Helion, Gliwice 2007 oraz *Sześć myślowych kapeluszy*, Helion, Gliwice 2008.

co pomyślą inni. Umożliwia podjęcie świadomego wysiłku twórczego, wprowadzenie określonej struktury do omówienia problemu i jednocześnie nie pozwala na pominięcie jakiegoś istotnego aspektu problemu.

Postępując się tą techniką (także na lekcjach), można przyjąć wiele strategii, a każda z nich może być dobra, w zależności od sytuacji. Można całym zespołem/małą grupą założyć jeden kapelusz, można też podzielić się rolami i dyskutować, zmieniając kapelusze co jakiś czas albo z opcją prosby o zmianę kapelusza. W każdym kapeluszu myślimy inaczej!

W trakcie warsztatu z nauczycielami, ze względu na ograniczenia czasowe, proponujemy, by grupę podzielić na małe zespoły i każdemu przydzielić jeden kapelusz na cały czas pracy. Trener powinien mieć przygotowane prawdziwe lub papierowe kapelusze w różnych kolorach (mogą to być także kartonowe opaski). Z oryginalnych sześciu kapeluszy my skorzystamy z pięciu (nie uwzględniamy kapelusza niebieskiego, który zachowuje do wszystkiego chłodny dystans). Należy zatem stworzyć pięć małych grup.

OPIS KAPELUSZY

Kapelusz biały

Opiera się na faktach, liczbach, znanych informacjach. Mówi o faktach, wszystko argumentuje na płaszczyźnie rzeczowej, np. czas trwania ćwiczenia, przebieg itd.

Kapelusz czerwony

Okazuje emocje (wszystkie: pozytywne i negatywne). Często wyraża przypuszczenia. Opisuje towarzyszące podczas ćwiczenia emocje, zastanawia się, jakie jeszcze emocje może wywołać ćwiczenie lub wykorzystanie określonego narzędzia.

Kapelusz czarny

Wszystko widzi w czarnych kolorach. Wyszukuje i podkreśla trudności. Zastanawia się, co może przeszkadzać w realizacji ćwiczenia, skutecznym wykorzystaniu narzędzia. Odgrywa rolę „adwokata diabła”, szuka „dziury w całym”. Dzieli się obawami, przewiduje trudności.

Kapelusz żółty

Jest wiecznym optymistą. Dostrzega przede wszystkim mocne strony i pozytywne aspekty ćwiczenia, możliwości wykorzystania narzędzia. Widzi jego potencjał i wie, jak to zastosować.

Kapelusz zielony

Jest kreatywny i twórczy. Pełen nowych pomysłów, do ćwiczenia i narzędzi podchodzi twórczo. Szuka możliwości ich innego wykorzystania, uzupełnienia z innymi materiałami, w innej konfiguracji.

Dajemy grupom duży arkusz papieru oraz flamastry i prosimy, by przeanalizowały ćwiczenie lub narzędzie z punktu widzenia swojego kapelusza. Na pracę w grupach przeznaczamy co najmniej 15 minut. Następnie przystępujemy do omówienia na forum, plakaty po kolei wieszamy w widocznym miejscu. Poszczególne grupy najpierw opisują swój kapelusz, następnie przedstawiają wypisane komentarze, uwagi, wskazówki. Pozostałe osoby mogą uzupełniać plakat, dopowiadać, zadawać pytania, dyskutować po prezentacji. W ten sposób stworzymy pełen obraz ćwiczenia czy narzędzia.

Bardzo ważne, by trener sfotografował plakaty i zdjęcia przesłał po zajęciach osobom uczestniczącym. Dzięki temu nauczyciele mogą się lepiej przygotować do potencjalnych trudności czy emocji, mogących się pojawić podczas ćwiczenia.

2. Warsztat na temat praw człowieka

0 czym musi pamiętać trener?

- na przeprowadzenie warsztatu z nauczycielami na temat praw człowieka może poświęcić około 3 godzin lekcyjnych,
- może skorzystać z przygotowanej prezentacji dotyczącej praw człowieka,
- nie jest w stanie omówić wszystkich polecanych materiałów edukacyjnych ani wszystkich propozycji aktywności z uczniami. Musi zatem wyselekcjonować do omówienia niektóre z nich,
- problematyka praw człowieka może wzbudzać kontrowersje i wiele emocji. W związku z tym, należy uczulić słuchaczy, aby prowadzili dyskusję zgodnie z zasadą poszanowania godności drugiego człowieka oraz pozostawić czas na rozwianie wszelkich wątpliwości, które pojawiły się w dyskusji,
- przy omówieniu konkretnego ćwiczenia może skorzystać z analizy SWOT lub ćwiczenia *kapelusze myślowe de Bono*,
- jeśli przeprowadzi któreś z ćwiczeń, będzie musiał zrezygnować z omawiania części materiału.

Scenariusz warsztatów

1. Powitaj uczestników.
2. Przedstaw plan spotkania.
3. Przedstaw informację o projekcie (punkty 1–3, 5 minut).
4. Omów z uczestnikami pojęcie praw człowieka (35 minut):
  - przedstaw definicję praw człowieka Osiatyńskiego,
  - wskaż wszystkie elementy składowe definicji. Należą do nich: 1) powszechny charakter praw człowieka, 2) moralny charakter praw człowieka, 3) wertykalna płaszczyzna praw człowieka – co oznacza, że obowiązują one przede wszystkim w kontaktach między państwem i jednostką,
  - przedyskutuj z nauczycielami, dlaczego prawa człowieka należy zaliczać przede wszystkim do kategorii praw moralnych (możesz skorzystać z materiału 1 z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami* i/lub z materiału pomocniczego nr 1),
  - wyjaśnij, dlaczego prawa człowieka obowiązują przede wszystkim w relacjach między państwem a jednostką,
  - omów z nauczycielami związki między demokracją i prawami człowieka (możesz skorzystać z materiału 1 z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*), wskazując, że nawet najbardziej demokratyczne państwa dopuszczają się naruszeń praw człowieka.

- 5.** Przeprowadź z nauczycielami zabawę *Dzisiaj narysujemy prawa* (15 minut):
  - przygotuj pudełko oraz karteczki z prawami i wolnościami z Powszechnej deklaracji praw człowieka (materiał pomocniczy nr 2),
  - podziel nauczycieli na grupy 3–5-osobowe, najlepiej losowo (można poprosić nauczycieli, by odliczyli do pięciu lub poczęstować ich cukierkami w pięciu smakach),
  - po kolei każdy z członków grupy losuje karteczkę i rysuje na tablicy (bez werbalnych komunikatów) wylosowane prawo lub wolność,
  - zdaniem grupy jest odgadnięcie narysowanego prawa lub wolności,
  - za każdą poprawną odpowiedź grupa otrzymuje punkt,
  - omów ćwiczenie z nauczycielami.
- 6.** Omów z nauczycielami generacje praw człowieka (uwaga: jeśli chcesz zrealizować warsztat *Generacyjne puzzle*, nie przedstawiaj katalogu praw i wolności przypisanych do konkretnych generacji, opowiedz tylko o cechach charakterystycznych poszczególnych generacji) (10 minut).
- 7.** Przeprowadź z nauczycielami warsztat *Generacyjne puzzle* (20 minut):
  - podziel nauczycieli na grupy (3–5-osobowe), najlepiej losowo. Przydziel każdej grupie 3 kartoniki z generacjami (kolor pomarańczowy) i kartoniki z poszczególnymi prawami i wolnościami (kolor zielony) (skorzystaj materiału pomocniczego nr 3),
  - poproś nauczycieli, by przyporządkowali do kartoników z generacjami kartoniki z prawami i wolnościami,
  - przedyskutuj z nauczycielami, dlaczego dane prawa i wolności przypisali do poszczególnych generacji. Prawa i wolności z podziałem na generacje można wyświetlić (w trakcie lub po dyskusji),
  - upewnij się, że wszystkie grupy prawidłowo wykonały ćwiczenie,
  - przedyskutuj z nauczycielami, jakie trudności mieli przy przyporządkowywaniu praw i wolności, wyjaśnij, że niektóre z praw mogą być zaliczane zarówno do I, jak i II generacji praw człowieka (skorzystaj z materiału 2 części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*).
- 8.** Przedstaw syntetycznie nauczycielom materiały i narzędzia edukacyjne, które proponujemy w podręczniku (20 minut):
  - możesz pokazać np. krótki film Amnesty International (<http://bit.ly/2G1SVZa>) i porozmawiać o nim z nauczycielami,
  - możesz wybrać materiały, które omówisz nieco dokładniej,
  - jeśli nie omówisz wszystkich materiałów, zaproponuj nauczycielom zajrzenie do podręcznika.
- 9.** Przedstaw nauczycielom koncepcje korzystania z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami*. Posłuż się w tym celu *Wprowadzeniem* z części *Jak są skonstruowane materiały edukacyjne?* (10 minut):
  - podkreśl, że celem autorów podręcznika nie było stworzenie gotowych, rozbudowanych

scenariuszy lekcji, lecz stworzenie miniscenariuszy, które mogą być używane w różnych konfiguracjach,

- zaproponuj wykorzystanie scenariuszy na przedmiotowo różnych lekcjach,
- zachęć nauczycieli, aby łączyli miniscenariusze nie tylko z jednego obszaru tematycznego, ale z różnych z jednego podręcznika lub wręcz z rozmaitych podręczników, kreując w ten sposób dostosowane do swoich potrzeb edukacyjnych scenariusze.

- 10.** Z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami* wybierz jeden lub dwa scenariusze i omów je z nauczycielami wraz z prezentacją materiałów edukacyjnych (uwaga: jeśli dany materiał zawiera dłuższe formy, np. film *Delikatnie nas zabijają...*, zrezygnuj z prezentacji filmu, omów go tylko, jeśli nie zrobiłeś/aś tego wcześniej) (30 minut).
- 11.** Wskaż na koniec przydatne strony internetowe (5 minut).
- 12.** Przekaż informację, skąd można pobrać wersję elektroniczną podręczników i prezentacje multimedialne.
- 13.** Podsumuj warsztaty, poproś nauczycieli o wypełnienie ankiet (10 minut).

3. Warsztat na temat międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka

0 czym musi pamiętać trener?

- powinien przeanalizować założenia warsztatu z wykorzystaniem orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,
- na przeprowadzenie warsztatu z nauczycielami na temat systemów ochrony prawa człowieka może poświęcić około 3 godzin lekcyjnych,
- może skorzystać z przygotowanej prezentacji dotyczącej międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka,
- może omówić orzeczenia wskazane powyżej lub samodzielnie wyszukać inne, interesujące sprawy,
- przy wyborze spraw trener musi brać pod uwagę, aby analizowana materia nie była zbyt skomplikowana prawnie. Takimi mogą być sprawy, w których dochodzi np. do naruszeń prawa do rzetelnego procesu sądowego ze względów proceduralnych,
- jeśli trener posiłkuje się innymi niż przedstawione w podręczniku sprawy, musi zwrócić uwagę na syntetyczność ich opisu. Nie może on być zbyt długi, ponieważ nauczyciele (a docelowo także uczniowie) nie mogą poświęcać wielu minut na jego czytanie. Jednocześnie opis powinien zawierać wszystkie istotne dla sprawy elementy,
- jeśli trener przygotuje opisy innych spraw niż te przedstawione w podręczniku, powinien w wersji wydrukowanej bądź elektronicznej przekazać je nauczycielom uczestniczącym w warsztacie tak, aby mogli przeanalizowany już materiał wykorzystać do pracy z uczniami,
- w wypadku analizy innych niż przedstawione w podręczniku spraw, warto załączyć, tak jak w podręczniku, konkretne artykuły aktów prawnych (krajowych i międzynarodowych) gwarantujące określone prawo lub wolność.

Scenariusz warsztatów

1. Powitaj uczestników.
2. Przedstaw plan spotkania.
3. Omów z uczestnikami pojęcie systemu praw człowieka i przedstaw klasyfikację systemów ochrony (10 minut):
  - przedstaw definicję systemu ochrony praw człowieka,
  - zwróć uwagę na rolę systemów krajowych w gwarantowaniu praw człowieka.
4. Przedstaw definicję i klasyfikację międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka (5 minut).
5. Scharakteryzuj ONZ-owski system ochrony prawa człowieka (10 minut):
  - wspomnij o zapisach dotyczących praw człowieka w Karcie Narodów Zjednoczonych,

- przedstaw najważniejsze dokumenty przyjęte przez organizację dotyczące praw człowieka,
  - wymień organy kontrolne,
  - podsumuj działalność organizacji w sferze praw człowieka, wskazując wady i zalety systemu.
- 6.** Omów syntetycznie z nauczycielami regionalne systemy ochrony praw człowieka. Pomiń system Rady Europy (10 minut).
- 7.** Scharakteryzuj system ochrony praw człowieka ukształtowany w Radzie Europy (20 minut):
- przedstaw cele i obszary działania Rady Europy,
  - wymień najważniejsze dokumenty przyjęte przez organizację w kwestii praw człowieka,
  - zwróć szczególną uwagę na Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – omów katalog praw zagwarantowanych w konwencji i protokołach dodatkowych,
  - przedstaw system kontrolny konwencji – omów rolę Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jego skład i kompetencje,
  - zapoznaj nauczycieli z warunkami dopuszczalności skargi przed ETPC oraz omów syntetycznie mechanizm rozpatrywania skarg indywidualnych.
- 8.** Przedstaw nauczycielom materiały i narzędzia edukacyjne, które proponujemy w podręczniku (10 minut):
- możesz pokazać fragment któregoś z filmów na temat Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,
  - wskaż zalety omawiania z uczniami orzeczeń ETPC (por. punkt 2 części *Materiały i narzędzia edukacyjne*).
- 9.** Przeprowadź z nauczycielami warsztat z wykorzystaniem orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (60 minut). W tym celu:
- wybierz orzeczenia do analizy,
  - zastanów się, czy chcesz, aby nauczyciele analizowali w grupach tę samą sprawę czy sprawy różne tematycznie,
  - jeśli nauczyciele będą analizować różne sprawy, pamiętaj, że potrzeba więcej czasu na dyskusję,
  - jeśli natomiast wszystkie grupy będą analizowały tę samą sprawę, najprawdopodobniej uda się powtórzyć zadanie i przeanalizować jeszcze jedną lub dwie sprawy.

Następnie:

- podziel losowo nauczycieli na kilkusobowe grupy (najlepiej tak, by grupa zawierała nie więcej niż 5 osób). W każdej grupie, jeśli to tylko możliwe, powinna być nieparzysta liczba osób. Gdy liczba osób jest parzysta, należy wyznaczyć osobę, która będzie miała podwójny głos (np. pierwsza lub ostatnia osoba zgodnie z porządkiem alfabetycznym),
- podkreśl, że celem ćwiczenia jest rozwijanie umiejętności analizy aktów prawnych, a nie przyjmowanie rozstrzygnięcia zgodnego z tym, który przyjął Europejski Trybunał Praw Człowieka,

- przekaż grupom opis sprawy, bez orzeczenia przyjętego przez ETPC(!) i poproś o zaznajomienie się z opisem, przedyskutowanie sprawy w grupach i podjęcie większością głosów decyzji, czy doszło do naruszenia danego prawa lub wolności czy nie. Przy rozstrzyganiu sprawy nikt – podobnie jak w ETPC – nie może wstrzymać się od głosu,
  - pamiętaj, że przy opisie sprawy powinien być załączony tekst odpowiedniego artykułu EKPC,
  - podkreśl, że osoby, które nie zgadzają się z werdyktem, mogą zgłaszać zdania odrębne,
  - poproś grupy, aby zaprezentowały werdykt,
  - przedyskutuj z nauczycielami sprawę i przyjęte przez nich ‘orzeczenia’,
  - przedstaw orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wraz z uzasadnieniem,
  - jeśli wystarczy czasu, przedstaw gwarancje danego prawa zawarte w innych dokumentach (konstytucji, umowach międzynarodowych).
- 10.** Jeśli wystarczy czasu, wskaż nauczycielom inne ciekawe sprawy rozstrzygane przez ETPC.
  - 11.** Zachęć nauczycieli, aby łączyli sprawy rozpatrywane przez ETPC z innymi miniscenariuszami. I tak np. sprawę Palusiński przeciwko Polsce można omówić przy analizie wolności wypowiedzi (materiał 4 z części pierwszej niniejszego podręcznika), sprawę Lustig-Prean i Beckett przeciwko Wielkiej Brytanii oraz Smith i Grady przeciwko Wielkiej Brytanii ze scenariuszami z podręcznika na temat dyskryminacji lub przy analizie ochrony prywatności (materiał 6 z części pierwszej niniejszego podręcznika).
  - 12.** Wskaż na koniec przydatne strony internetowe, szczególnie te, na których można znaleźć orzeczenia ETPC (5 minut).
  - 13.** Przekaż informację, skąd można pobrać wersję elektroniczną podręczników i prezentacje multimedialne.
  - 14.** Podsumuj warsztaty, poproś nauczycieli o wypełnienie ankiet (10 minut).

4. Warsztat na temat obywatelstwa Unii Europejskiej

O czym musi pamiętać trener?

- na przeprowadzenie warsztatu z nauczycielami na temat praw wynikających z obywatelstwa Unii Europejskiej może poświęcić około 3 godzin lekcyjnych,
- może skorzystać z przygotowanej prezentacji dotyczącej praw związanych z obywatelstwem UE,
- być może nie będzie w stanie omówić wszystkich polecanych materiałów edukacyjnych ani wszystkich propozycji aktywności z uczniami. Musi zatem wybrać do omówienia niektóre z nich.

Scenariusz warsztatów

1. Powitaj uczestników.
2. Przedstaw plan spotkania.
3. Omów z uczestnikami pojęcie i genezę obywatelstwa Unii Europejskiej (15 minut):
  - przedstaw definicję obywatelstwa,
  - zdefiniuj pojęcie obywatelstwa Unii Europejskiej i wskaż jego cechy charakterystyczne, wyjaśniając przy okazji różnice między klasycznie pojmowanym obywatelstwem i obywatelstwem unijnym,
  - przedyskutuj z nauczycielami, dlaczego została wprowadzona instytucja obywatelstwa Unii Europejskiej.
4. Omów Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej (KPP) (10 minut):
  - przedstaw krótko genezę i katalog praw zagwarantowanych w Karcie,
  - wyjaśnij, dlaczego Polska przystąpiła do protokołu brytyjskiego i jakie są tego konsekwencje.
5. Przedstaw i syntetycznie omów prawa wynikające z obywatelstwa UE (15 minut).
6. Scharakteryzuj krótko mechanizmy dochodzenia roszczeń, które są dostępne dla obywateli UE (5 minut).
7. Przedstaw syntetycznie nauczycielom materiały i narzędzia edukacyjne, które proponujemy w podręczniku (15 minut):
  - możesz pokazać nauczycielom krótkie filmy proponowane w części *Materiały i narzędzia edukacyjne*.
8. Z części *Propozycje do dyskusji i aktywności z uczniami* wybierz dwa lub trzy scenariusze i omów je z nauczycielami wraz z prezentacją materiałów edukacyjnych (10 minut).
9. Warto obejrzeć z nauczycielami film przedstawiający rozmowę z przeciwnikiem członkostwa Polski w UE (<http://bit.ly/2swwdX8>) i przeanalizować treści w nim zawarte, by nauczyciele potrafili zrobić to samo następnie z uczniami (20 minut).

- 10.** Przeprowadź z nauczycielami grę o obywatelstwie UE (30 minut):
  - przedstaw nauczycielom opcje gry i pozwól, aby zdecydowali, którą opcję wolą przeciw-
czyć (mogą wybrać obie),
  - przygotuj karty do gry,
  - jeśli to konieczne, przygotuj niezbędne akcesoria (kostkę do gry, magnesy itp.),
  - przeprowadź grę,
  - podsumuj grę, pytając nauczycieli, czy mieli trudności z udzieleniem odpowiedzi na py-
tania.
- 11.** Wskaż na koniec przydatne strony internetowe (5 minut).
- 12.** Przekaż informację, skąd można pobrać wersję elektroniczną podręczników i prezentacje
multimedialne.
- 13.** Podsumuj warsztaty i poproś nauczycieli o wypełnienie ankiet (10 minut).

PRZEDSTAWICIELSTWO KOMISJI EUROPEJSKIEJ W POLSCE oraz PRZEDSTAWICIELSTWO REGIONALNE KOMISJI EUROPEJSKIEJ

Zadaniem Przedstawicielstw Komisji Europejskiej jest objaśnianie wpływu polityki Unii Europejskiej na życie obywateli Polski, udzielanie polskiemu rządowi oraz innym instytucjom informacji o UE oraz informowanie Komisji Europejskiej w Brukseli na temat aktualnej sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Polsce. Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej prowadzą działalność komunikacyjno-informacyjną poprzez organizację debat, konferencji i seminariów o tematyce europejskiej. Co roku organizują też obchody Dnia Europy 9 maja oraz Europejskiego Dnia Języków. Przedstawicielstwa znaczną część swoich działań kierują do uczniów, studentów oraz nauczycieli.

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce

ul. Jasna 14/16a, 00-041 Warszawa
tel. 22 556 89 89
e-mail: ec-poland@ec.europa.eu
www.ec.europa.eu/poland/home_pl

Przedstawicielstwo Regionalne Komisji Europejskiej

ul. Widok 10, 50-052 Wrocław
tel. 71 324 09 09
e-mail: ec-wroclaw@ec.europa.eu
www.ec.europa.eu/poland/home_pl

BIURO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO W POLSCE oraz BIURO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO WE WROCŁAWIU

Biura Parlamentu Europejskiego informują o Parlamencie Europejskim, jego działaniach, decyzjach oraz inicjatywach polskich europosłów. Pomagają mediom w informowaniu o UE oraz współpracują z władzami polskimi na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, a także z Przedstawicielstwami Komisji Europejskiej. Uczestniczą także w targach edukacyjnych i studenckich targach pracy, organizują lekcje europejskie dla uczniów w całym kraju, a także chętnie goszczą uczestników projektów europejskich i stażystów partnerskich organizacji.

Biuro Parlamentu Europejskiego w Polsce

ul. Jasna 14/16a, 00-041 Warszawa
tel. 22 595 24 70
e-mail: epwarszawa@europarl.europa.eu
www.europarl.europa.eu/poland/pl/

Biuro Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu

ul. Widok 10, 50-052 Wrocław
tel. 71 337 63 63
e-mail: epwroclaw@europarl.europa.eu
www.europarl.europa.eu/poland/pl/biuro_we_wroclawiu

PUNKTY INFORMACYJNE UNII EUROPEJSKIEJ W WARSZAWIE I WE WROCŁAWIU

Punkty Informacyjne Unii Europejskiej udzielają odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej, prowadzą lekcje europejskie o zróżnicowanej tematyce dla szkół i grup młodzieżowych, oferują publikacje, broszury i materiały informacyjne na temat polityk i programów Unii Europejskiej. Punkty Informacyjne UE udostępniają także publikacje oraz drobne upominki na konkursy o tematyce europejskiej.

Punkt Informacyjny Unii Europejskiej w Warszawie

ul. Jasna 14/16a, 00-041 Warszawa
tel. 22 55 68 970/971
e-mail: warszawa@europa.eu
https://ec.europa.eu/poland/event/punkt_informacyjny_pl

Punkt Informacyjny Unii Europejskiej we Wrocławiu

ul. Widok 10, 50-052 Wrocław
tel. 71 324 09 10
e-mail: regionalny-infopoint-eu@e.pl
www.ec.europa.eu/punktue-wroclaw

SIECI INFORMACYJNE KOMISJI EUROPEJSKIEJ W POLSCE

Punkty Informacyjne Europe Direct

Dostarczają informacji i odpowiadają na pytania związane z Unią Europejską. Odpowiedzi udzielane są bezpośrednio i uwzględniają lokalne uwarunkowania. Odpowiednio przeszkolony personel organizuje również spotkania informacyjne w szkołach oraz debaty z udziałem lokalnych i regionalnych polityków, a także reprezentuje UE, np. podczas targów. Dzięki ponad milionowi pytań, które każdego roku są kierowane do punktów informacyjnych, unijni decydenci mają również okazję poznać potrzeby i obawy obywateli. Punkty Informacyjne Europe Direct znajdują się na terenie całej Polski, obecnie 24.

Centra Dokumentacji Europejskiej

Promują wiedzę i badania naukowe na temat integracji UE. Oferują szeroki zbiór publikacji na tematy europejskie oraz zachęcają środowiska naukowe, by włączyły się w debatę na temat Europy.

Team Europe

Sieć ekspercka Komisji Europejskiej składająca się ze specjalistów zajmujących się wieloma aspektami polityki europejskiej. Jej członkami są prawnicy, ekonomiści, politolodzy, historycy, socjologowie. Członkowie Team Europe uczestniczą w debatach i konferencjach, biorą udział w programach radiowych i telewizyjnych. Zainteresowane instytucje i organizacje, w tym placówki edukacyjne mogą zwracać się do nich, aby uzyskać ekspercką wiedzę lub analizę na konkretny temat.

Więcej informacji na temat sieci informacyjnych Komisji Europejskiej w Polsce znajduje się na stronie:

www.ec.europa.eu/poland/services/contact-points_pl.

**PRZEDSTAWICIELSTWO REGIONALNE
KOMISJI EUROPEJSKIEJ**

ul. Widok 10, 50-052 Wrocław
tel. 71 324 09 09, ec-wroclaw@ec.europa.eu
www.ec.europa.eu/poland/home_pl
facebook.com/komisjaeuropejska
twitter.com/EUinWroclaw